

sza data tłumaczy się jasno, acz z punktu widzenia raczej formalnego niż rozwoju gospodarczego państwa prusko-brandenburskiego (tu bowiem raczej cezurę należałoby widzieć około 1665 r. — przejścia Wielkiego Elektora do polityki gospodarczej okresu po pokoju oliwskim), druga data — końcowa została wybrana przez autora na podstawie poglądu, iż po 1879 r. Prusy wtopiły się gospodarczo bez reszty w procesy ogólnoniemieckie. W pracy szczególnie nacisk położony został na rolę kierowniczych jednostek oraz grup społecznych w procesie rozwoju gospodarki i techniki. Najwięcej miejsca poświęcił autor epoce fryderycjańskiej (łącznie 155 stron), okresowi Restauracji i tzw. *Vormärz* (stron 162) oraz epoce kluczowej dla późniejszego rozwoju unifikacji ogólnoniemieckich, tj. latom 1850 - 1871 (stron 118). Należy podkreślić, iż zwłaszcza dla epoki fryderycjańskiej podsumowanie badań lat ostatnich dokonane przez autora jest szczególnie pożyteczne. Należy jedynie żałować, iż liczne polskie prace o gospodarce Śląska XVIII i XIX w. nie zostały przez W. Treue uwzględnione. Jest to jednakże problem o wiele szerszy, chodzi bowiem o to, kiedy do świadomości badaczy historii pruskiej w Niemczech dojdzie ta oczywista prawda, iż obecnie nie sposób pisać o historii pruskiej, zwłaszcza XVIII - XIX w., bez uwzględnienia powojennego dorobku nauki polskiej dotyczącego zwłaszcza Śląska i Pomorza.

(ST. S.)

Albert S. Lindeman, *A History of European Socialism*, New Haven—London, Yale University Press 1983, ss. 385.

Prezentowana praca jest historią socjalizmu europejskiego, właśnie socjalizmu, a nie myśli socjalistycznej, chociaż myśl polityczna socjalizmu stanowi jej zasadniczy przedmiot. Pisząc syntezę historii socjalizmu europejskiego autor pragnął połączyć w jednym dziele dzieje myśli socjalistycznej, ruchu robotniczego i klasy robotniczej, a więc ideologii i organizacji materializujących tę ideologię oraz ich związków z proletariatem.

W analizie autor wykorzystuje metody wypracowane przez kłometrię, ale nie neguje osiągnięć i znaczenia tradycyjnej historiografii. Przyjęte metody badawcze miały ułatwić analizę tak interesująco zakreślonego przedmiotu. W pracy widoczna jest próba totalnego czy też, mówiąc inaczej, integralnego ujęcia idei i ruchu socjalistycznego osadzonych w kontekście historycznym.

Autor nie precyzuje pojęcia socjalizmu, a jedynie umiejscawia zjawisko ideologii i ruchu w opozycji do liberalizmu i konserwatyzmu, co stanowi unik teoretyczny, wpływa na precyzję analizy i odbija się na całości syntezy.

Zasadniczo ramy chronologiczne pracy obejmują dzieje socjalizmu od rewolucji francuskiej. Rozdział pierwszy poświęcono jednak omówieniu korzeni ideologii socjalistycznej w okresie od starożytności do początków XIX stulecia. Jest to najmniej interesująca część pracy. W następnych rozdziałach autor chronologicznie przedstawia poszczególne etapy rozwoju socjalizmu aż do lat osiemdziesiątych XX wieku.

Praca jest godna uwagi chociażby ze względu na próbę podejścia integralnego. Wielką jej zaletą jest obszerna bibliografia literatury zachodniej, głównie anglojęzycznej dotyczącej historii myśli socjalistycznej i ruchu robotniczego. Poza tym po każdym rozdziale zawiera obszerne wskazówki dotyczące dalszej literatury dotyczącej omawianych kwestii.

(A. CZ.)